

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

ห้องสมุดประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยอยู่ในส่วนภูมิภาค งานห้องสมุดประชาชนนั้น กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้เป็นกิจกรรมหนึ่งของการจัดการศึกษานอกโรงเรียน และจัดให้อยู่ในความรับผิดชอบของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ห้องสมุดประชาชนปัจจุบันแบ่ง เป็น 3 ประเภท คือ ห้องสมุดประชาชนจังหวัด ห้องสมุดประชาชนอำเภอ และห้องสมุดประชาชนตำบลหรือหมู่บ้าน (บุญเรือน แสงทอง, สัมภาษณ์) ทั้งนี้กรมการศึกษานอกโรงเรียนมอบหมายให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดแต่ละจังหวัดดำเนินการให้ห้องสมุดประชาชนบรรลุนิเวศน์ประสงค์ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2529 : 1-2)

1. เป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารของชุมชน
2. เป็นศูนย์รับบริจาคหนังสือ
3. ให้บริการการอ่านและให้ยืมหนังสือแก่ประชาชน
4. ให้บริการข่าวสารความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนเป็นคนทันเหตุการณ์
5. ให้บริการทางด้านสื่อบุคคลแก่ประชาชน
6. ส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และให้การพักผ่อนหย่อนใจ
7. ส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่านและการค้นคว้า
8. ส่งเสริม เผยแพร่ ประสานงาน ให้บริการด้านวิชาการใหม่ ๆ แก่ชุมชน และการจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

การจัดหน่วยงานรับผิดชอบและการกำหนดหน้าที่เช่นนี้ ทำให้ผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดมีบทบาทในด้านห้องสมุดประชาชนในฐานะผู้บังคับบัญชาขั้นต้น ต้องดูแลเอาใจใส่ต่อกิจการของห้องสมุดประชาชน ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน

จังหวัด จึงต้องให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ วางแผนปฏิบัติงาน และให้กำลังใจแก่บรรณาธิการให้ปฏิบัติงานได้อย่างราบรื่น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2529 : 42)

โกวิท วรพิพัฒน์ ได้แสดงความคิดเห็น เมื่อครั้ง เป็นอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน ว่า "ผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนต่าง ๆ มักสนใจกิจกรรมให้การศึกษานอกโรงเรียนแบบต่าง ๆ เช่น การสอนวิชาชีพระยะสั้น แต่ไม่สนใจปรับปรุงห้องสมุดประชาชน ทั้งนี้เพราะผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนหลาย ๆ แห่งมาจากสายอาชีพ อาจจะไม่เห็นการศึกษาสายอาชีพเป็นเรื่องสำคัญ แต่กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ระดมถึงเรื่องห้องสมุดประชาชนอย่าง เค้นชัดว่า ถ้าปราศจากระบบข่าวสารข้อมูลที่ดี การศึกษาวิชาชีพก็ดำเนินไปไม่ได้ เพราะผู้เรียนจะไม่ทราบข้อมูลที่ดีพอ จำเป็นจะต้องพัฒนาระบบข้อมูลให้ดีพอ ห้องสมุดประชาชนจึงอยู่อันดับที่ 1 ที่กรมจะต้องพัฒนา" (สัมภาษณ์อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน 2527 : 17)

อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติในระยะที่ผ่านมาเจ้าหน้าที่หรือบรรณาธิการห้องสมุดประชาชนในสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นผู้ตัดสินใจ และบริหารงานห้องสมุดประชาชนโดยไม่ได้รับการส่งเสริมจากผู้บริหารมากนัก ซึ่งทำให้ประสิทธิภาพการดำเนินงานไม่ดีเท่าที่ควร ปัญหาต่าง ๆ ที่ประสบอันเกี่ยวเนื่องกับการดำเนินงาน ได้แก่ หนังสือน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน และหนังสือเก่าไม่ทันต่อเหตุการณ์ บางแห่งหนังสือหายบ่อยมาก เนื่องจากผู้ใช้ไม่เคารพกฎระเบียบข้อมังคัมของห้องสมุด การส่งหนังสือของผู้ใช้บริการไม่ตรงตามที่กำหนด สถานที่คับแคบไม่สามารถจัดกิจกรรม เสริมได้ บางแห่งตั้งอยู่ห่างไกลชุมชนไม่มีผู้ให้บริการมากเท่าที่ควร (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2528 : 184-186)

ในด้านการให้บริการของห้องสมุดประชาชนยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างเต็มที่ ผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชนยังมีความต้องการบริการต่าง ๆ นอกเหนือจากที่ห้องสมุดได้จัด เช่น นักศึกษานอกระบบโรงเรียนต้องการให้บรรณาธิการจัดบริการแนะนำการใช้ห้องสมุด บริการรวบรวมบรรณานุกรม บริการตอบคำถาม และช่วยการค้นคว้า (ศศิวิมล ไชยวิระไทย 2528 : ฉ) ผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนบางแห่ง เช่น ที่จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งที่เป็นผู้ใช้และผู้ไม่ใช่ห้องสมุด ต้องการให้ห้องสมุดประชาชนจังหวัด เชียงใหม่จัดบรรยายทางวิทยุและโทรทัศน์

และต้องการให้จัดกลุ่มสนใจ เพื่อร่วมทำกิจกรรม บริการตอบคำถามทางโทรศัพท์และไปรษณีย์ และบริการเคลื่อนที่ทางรถยนต์ (ลัดดา รุ่งวิสัย 2525 : 112) นอกจากนี้การที่เจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ด้านวิชาการในเรื่องขาดแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ (ณรงค์ศักดิ์ กุลจินต์ 2524 : 28) สิ่งเหล่านี้ย่อมแสดงว่าห้องสมุดประชาชนยังไม่สามารถเป็นแหล่งค้นคว้าได้ตามความต้องการของผู้ใช้

ด้วยเหตุนี้การที่บรรณารักษ์ต้องรับผิดชอบดำเนินงานห้องสมุดประชาชนโดยลำพังนั้น ย่อมมีผลให้งานด้านห้องสมุดประชาชนไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างเต็มที่ ซึ่งหากผู้บริหารมีความเข้าใจวัตถุประสงค์ หน้าที่ และขอบข่ายการดำเนินงานห้องสมุดประชาชน และยอมรับบทบาทที่มีต่องานด้านห้องสมุดย่อมจะทำให้การบริหารงานห้องสมุดสะดวก และมีประสิทธิภาพเป็นผลดีต่อการพัฒนาห้องสมุด ทั้งนี้เพราะการวางแผนปฏิบัติงาน งบประมาณ การสั่งการ ควบคุม และการตัดสินใจ ขึ้นอยู่กับผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษางานวิจัยด้านห้องสมุดประชาชนในส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะในช่วงหลังจากการจัดตั้งกรมการศึกษานอกโรงเรียน ปรากฏว่าไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดด้านห้องสมุดประชาชน คงมีงานวิจัยด้านห้องสมุดประชาชน 4 เรื่อง เป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินงาน และปัญหาของห้องสมุดประชาชน 2 เรื่อง และเป็นเรื่องการบริการและผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนมี 2 เรื่อง มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน 2 เรื่อง นอกจากนี้มีงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารในสถานศึกษาต่องานห้องสมุดในแนวเดียวกับเรื่องที่วิจัยนี้ 3 เรื่อง ดังนี้

1. งานวิจัยเกี่ยวกับห้องสมุดประชาชน

ก. การดำเนินงานและปัญหาของห้องสมุดประชาชน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2527) ได้ทำการวิจัยความเหมาะสมของวัตถุประสงค์การดำเนินงานห้องสมุดประชาชน สภาพการบริการดำเนินงาน สภาพทรัพยากร

ดำเนินงาน สภาพกระบวนการดำเนินงาน และผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ของการทำงาน ผลของการวิจัยพบว่า วัตถุประสงค์การดำเนินงานห้องสมุดประชาชนที่ตั้งไว้ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2508 ยังมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน คือ 1) ให้การศึกษานอกโรงเรียนแก่คนทุกชั้น ทุกวัย และทุกระดับการศึกษา 2) ส่งเสริมประชาชนให้มินิสัยรักการอ่านและการค้นคว้า 3) ให้บริการข่าวสารและความรู้ต่าง ๆ ที่ทันต่อเหตุการณ์และความเคลื่อนไหวของประเทศและของโลก 4) ส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชนและประเทศ 5) ส่งเสริมและแนะนำให้ประชาชนเข้าใจและปฏิบัติงาน เป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย 6) ส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักใช้เวลาว่างในทางที่เกิดประโยชน์และความรื่นรมย์ สภาพการดำเนินงานพบว่า ด้านการติดตามผลจากเจ้าหน้าที่ระดับต่าง ๆ ต่อห้องสมุดยังไม่เป็นไปตามสภาพปัญหาและความต้องการของผู้ดำเนินงาน การให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังอยู่ในระดับปานกลาง สภาพทรัพยากรดำเนินงานพบว่า ห้องสมุดประชาชนขนาดใหญ่มีสภาพความพร้อมมากที่สุด สภาพการแบ่งพื้นที่ในอาคารห้องสมุดต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานการจัดสรรงบประมาณตามความเป็นจริงต่างจากความต้องการมาก สภาพกระบวนการดำเนินงานมีคุณภาพระดับปานกลางหรือค่อนข้างต่ำ และผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ การดำเนินงานพบว่า ห้องสมุดประชาชนสามารถดำเนินงานส่งเสริมการศึกษามากที่สุด นอกจากนั้นยังมีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม สาธารณสุข การศึกษา วัฒนธรรม และการปกครอง

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2528) ได้ศึกษาผลการดำเนินงาน

ห้องสมุดประชาชนในเขตภาคกลาง โดยมุ่งศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค ความต้องการของเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงาน ผู้ใช้ห้องสมุด และศึกษาศักยภาพของการดำเนินงานห้องสมุดประชาชน ผลของการวิจัยพบว่า ห้องสมุดที่อยู่ในความรับผิดชอบของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคกลางมีความแตกต่างกันตามสภาพที่ตั้งในเขตชุมชนคือ ในเขตอำเภอเมืองมีอาคารเป็นเอกเทศ มีเจ้าหน้าที่บรรณารักษ์ประจำห้องสมุด และประสิทธิภาพของการดำเนินงานดีกว่าห้องสมุดที่อยู่ในเขตอำเภอที่ห่างไกล ซึ่งพบว่าใช้เจ้าหน้าที่ห้องสมุดเป็นผู้ดำเนินการตัดสินใจและบริหารงานเกี่ยวกับห้องสมุดเพียงคนเดียว สภาพปัญหาและความต้องการของเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานและผู้ใช้ห้องสมุด เจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์และ

ไม่ได้รับการฝึกอบรม งบประมาณที่ได้มีจำนวนน้อยเกินไป หนังสือหายบ่อย การส่งหนังสือไม่ตรงเวลา สถานที่คับแคบ หนังสือน้อย ไม่มีการนิเทศก์ตรวจเยี่ยม ขาดผู้ช่วยบรรณารักษ์ และห้องสมุดประชาชนที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชนหรือเขตเทศบาล การคมนาคมสะดวกจะมีผู้มาใช้บริการมาก ห้องสมุดจะเป็นแหล่งวิทยาการที่มีค่าและมีกวีรใช้อย่างคุ้มค่า

ข. การบริการและความต้องการของผู้ใช้ห้องสมุดประชาชน

สุกัญญา ดันติภักดาภรณ์ (2523) ได้ศึกษา เปรียบเทียบความต้องการ การบริการ และกิจกรรมของผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนใน เขตเทศบาล เมืองภูเก็ต โดยแยกตามสถานภาพทางการศึกษา อายุ และอาชีพ และสาเหตุของผู้ไม่ใช้ห้องสมุด ผลการวิจัยพบว่าความต้องการบริการ และกิจกรรมของผู้ใช้แตกต่างกันตามระดับการศึกษา อายุ และอาชีพ ส่วนผู้ไม่ใช้พบสาเหตุของการไม่เข้าใช้ว่าไม่มีเวลาไปใช้ เวลาที่ห้องสมุดเปิดปิดไม่ตรงกับเวลาว่าง ไม่มีอะไรที่ดึงดูดความสนใจในห้องสมุด อาคารไม่น่าเข้าใช้ ไม่ทราบว่าจะเข้าไปทำอะไร อ่านประจำในห้องสมุดอื่นแล้ว ไม่เคยทราบว่าห้องสมุดประชาชนบริการอะไร เพื่อประชาชนบ้าง และไม่สนใจที่จะเข้าไปใช้

ลัดดา รุ่งวิสัย (2525) ได้ศึกษา เหตุผลและปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ประชาชนสนใจหรือไม่สนใจไปใช้บริการของห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ทศนคติของผู้ใช้ที่มีต่อห้องสมุด ผลของการวิจัยพบว่า ผู้ใช้มีทัศนคติที่ดีต่อห้องสมุดในด้านเวลาที่เปิดบริการ วารสาร วิชาการ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จำนวนหนังสือ บรรยากาศของห้องสมุด และการบริการของเจ้าหน้าที่ ผู้ใช้ไม่พอใจบริการด้านโสตทัศนูปกรณ์ บัตรรายการ นวนิยาย ที่นั่งอ่าน และการบริการสำหรับเด็ก ส่วนผู้ไม่ไปใช้เพราะห้องสมุดอยู่ไกล ไม่สนใจไปใช้ห้องสมุด การเดินทางไม่สะดวก และคิดว่าหนังสือในห้องสมุดไม่เหมาะสมกับตน บริการที่ต้องการให้มีได้แก่ การบรรยายความรู้ทางวิทยุและโทรทัศน์ ห้องสมุดเคลื่อนที่ลับตาห้ละครั้ง

2. งานวิจัยที่เกี่ยวกับผู้บริหารศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน

ทรงกลด อภิวัฒน์รักษา (2528) ได้ศึกษาการใช้เวลาในการบริหารงานทั้ง 4 ด้านของหัวหน้าศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด คือ ด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านธุรการ

และด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนใช้เวลาในการบริหารงานในแต่ละด้านในเขตพื้นที่ปานกลาง (2.00-2.99) และพบว่ากิจกรรมที่หัวหน้าศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดใช้เวลามากในเขตพื้นที่ปานกลาง ได้แก่ การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนนอกศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด การชี้แจงบทบาท ความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ การทำแผนการใช้เงินและงบประมาณ และการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน เข้าร่วมกิจกรรม ส่วนกิจกรรมที่ใช้เวลาน้อยกว่าเขตพื้นที่ปานกลาง ได้แก่ การพิจารณาติดต่อประสานงานให้บุคลากรไปดูงาน อบรม สัมมนา และศึกษาต่อ การพิจารณาความดีความชอบ การย้าย โอน ลาออก และการลงโทษ การดำเนินการจ้างเหมา ปลูกสร้าง ต่อเติม ซ่อมแซม และตรวจรับงาน ก่อสร้างและครุภัณฑ์ และการติดต่อขอรับการสนับสนุนทางการเงินจากสมาคม องค์กร หรือหน่วยงานอื่น ๆ

สมใจ ทองเรือง (2530) ได้ศึกษาพรรณานะของหัวหน้าฝ่ายของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดที่มีค่อมบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดพบว่า หัวหน้าฝ่ายของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดมีพรรณานะค่อมบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดอยู่ในระดับสูงดังนี้ คือ ด้านการบริหารกลุ่มสนใจและกิจกรรมในชุมชนหรือท้องถิ่น การบริหารการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ การบริหารการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ การบริหารห้องสมุดประชาชน และการบริหารที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านและมีพรรณานะในระดับปานกลางด้านการบริหารการศึกษาทางวิทยุ การบริหารการศึกษาทางไปรษณีย์ การบริหารการศึกษาทางทัศนูปกรณ์ การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษา และการบริหารการศึกษาในลักษณะอื่นที่เกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียน ส่วนพรรณานะที่อยู่ในระดับต่ำ ได้แก่ พรรณานะค่อมบทบาทด้านการบริหารการริภัณฑ์เพื่อการศึกษา การบริหารเทคโนโลยีชนบท การบริหารการศึกษาทางโทรทัศน์

3. งานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารในสถานศึกษาต้องานห้องสมุด

สมสรวง พฤติกุล (2522) ได้ทำการศึกษาบทบาทของผู้บริหารและความคาดหวังของบรรณารักษ์ในการบริหารห้องสมุดในวิทยาลัยครู โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามบทบาทที่ปฏิบัติจริง และบทบาทที่คิดว่าควรปฏิบัติของผู้บริหารในการบริหารงานห้องสมุดด้านการเงิน บุคลากร

อาคารสถานที่และครุภัณฑ์ห้องสมุด กิจกรรมและการบริการของห้องสมุดตามความคิดเห็นของผู้บริหารและบรรณารักษ์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีความ เห็นว่าตนเองได้บริหารงานห้องสมุดในระดับปานกลาง และบทบาทที่ปฏิบัติมากที่สุดคือ อำนวยความสะดวกในการเบิกจ่ายเงิน พิจารณาความดีความชอบของบุคลากร โดยเท่าเทียมกัน สนับสนุนให้มีอาคาร เป็นเอกเทศ ให้ความสะดวกในการจัดหาหนังสือ สำหรับความคิดเห็นของบรรณารักษ์ต่อบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษานั้นมีความ เห็นว่าผู้บริหารได้บริหารงานห้องสมุดในระดับน้อยและ เห็นว่าบทบาทที่ปฏิบัติมากที่สุดคือ ให้โอกาสบรรณารักษ์มีส่วนร่วมในการตั้งงบประมาณห้องสมุด ให้บรรณารักษ์มีส่วนในการคัดเลือกบุคลากร จัดให้มีอาคารเอกเทศ ให้ความสะดวกในการจัดหาหนังสือสำหรับบทบาทที่ผู้บริหารควรปฏิบัติทั้งผู้บริหารและบรรณารักษ์มีความคาดหวังให้ผู้บริหาร บริหารงานห้องสมุดทุกด้านในระดับมาก และ เรื่องที่คาดหวังว่าผู้บริหารควรปฏิบัติคือ อำนวยความสะดวกในการเบิกจ่ายเงิน ให้บรรณารักษ์มีส่วนในการคัดเลือกบุคลากร จัดให้บรรณารักษ์ เข้าฝึกอบรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ สนับสนุนให้มีอาคารเอกเทศ สนับสนุนการจัดกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ และกระตุ้นให้อาจารย์และนักศึกษาใช้บริการห้องสมุด

วิดิโชค หมื่นสุข (2528) ได้ศึกษายบทบาทด้านการบริหารงานห้องสมุดโรงเรียนของหัวหน้าสถานศึกษาในทัศนะของบรรณารักษ์ หัวหน้าหมวดวิชา ผู้ช่วยผู้บริหาร และหัวหน้าสถานศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อเปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังของหัวหน้าสถานศึกษาด้านบริหารงานห้องสมุด 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการเงิน ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ ครุภัณฑ์และอุปกรณ์ ด้านหนังสือและสิ่งพิมพ์ ด้านโสตทัศนวัสดุ และด้านบริการและกิจกรรม ผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าสถานศึกษาได้ปฏิบัติงานในทุกด้านในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านโสตทัศนวัสดุ และคาดหวังว่าตนเองควรปฏิบัติงานทุกด้านในระดับมาก ยกเว้นด้านอาคารสถานที่ ครุภัณฑ์และอุปกรณ์ เมื่อ เปรียบเทียบกับความคิดเห็นของบรรณารักษ์ หัวหน้าหมวดวิชา ผู้ช่วยผู้บริหาร พบว่ามีความแตกต่างกันในบทบาทที่ปฏิบัติจริงทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนบทบาทที่คาดหวังแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นด้านอาคารสถานที่ ครุภัณฑ์ และอุปกรณ์ และด้านหนังสือและสิ่งพิมพ์

ประสิทธิ์ จอมศรี (2530) ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหารที่มีต่อการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร 6 ด้าน คือ ด้านการเงิน ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ และครุภัณฑ์ ด้านวัสดุการอ่าน ด้านกิจกรรมและบริการ และด้านส่งเสริมการใช้ห้องสมุด ผลการวิจัยพบว่า ในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ผู้บริหารและบรรณารักษ์เห็นว่า ผู้บริหารมีบทบาททุกด้านในระดับปานกลาง งานที่ผู้บริหารได้ปฏิบัติสูงสุด ได้แก่ ให้บรรณารักษ์มีส่วนในการตั้งงบประมาณ ให้ซื้อครุภัณฑ์ตามความจำเป็น ให้ครูอาจารย์เสนอรายการหนังสือที่ต้องการ จัดหาหนังสือและวารสารที่มีคุณค่าทางการศึกษาให้แก่ครูอาจารย์ พิจารณาความคิดเห็นความชอบของบรรณารักษ์โดยเท่าเทียมกับอาจารย์ประจำวิชาอื่น ๆ ส่งเสริมให้บรรณารักษ์มีความสัมพันธ์อันดีและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มโรงเรียน ให้บรรณารักษ์มีอิสระในการดำเนินการห้องสมุด และให้บรรณารักษ์เสนอโครงการจัดกิจกรรมห้องสมุดประจำปี สำหรับบทบาทที่คาดหวังพบว่า ผู้บริหารควรปฏิบัติงานเพิ่มขึ้นทุกด้าน งานที่คาดหวังให้ปฏิบัติในระดับมาก ได้แก่ ให้ครูอาจารย์เสนอรายชื่อหนังสือที่ต้องการ ให้บรรณารักษ์มีส่วนในการตั้งงบประมาณ ให้โอกาสแก่บรรณารักษ์เข้าฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ให้ซื้อครุภัณฑ์ตามความจำเป็น ให้บรรณารักษ์มีความสัมพันธ์อันดีและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มโรงเรียน จัดหาหนังสือและวารสารที่มีคุณค่าทางการศึกษาให้นักเรียนหาความรู้เพิ่มเติม วางนโยบายงบประมาณห้องสมุด ให้บรรณารักษ์มีอิสระในการดำเนินงานห้องสมุด จัดให้ห้องสมุดมีโต๊ะเก้าอี้ที่ถูกลักษณะเพียงพอสำหรับผู้ใช้นับสนุนและอำนวยความสะดวกแก่บรรณารักษ์ ในการจัดกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ และให้บรรณารักษ์ปฐมนิเทศนักเรียนที่เข้ามาให้รู้จักใช้ห้องสมุด

จากงานวิจัยข้างต้นสรุปได้ว่า ผู้บริหารมีบทบาทที่ปฏิบัติจริงต่องานห้องสมุดในสถานศึกษาของตนทุก ๆ ด้าน เช่น ด้านการเงิน ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ ครุภัณฑ์และอุปกรณ์ ด้านวัสดุการอ่าน ด้านบริการและกิจกรรม ในระดับปานกลางและบทบาทที่ปฏิบัติมากที่สุดคือ อำนวยความสะดวกในการเบิกจ่ายเงิน พิจารณาความคิดเห็นความชอบโดยเท่าเทียมกัน สนับสนุนให้มีอาคารเป็นเอกเทศ ให้ความสะดวกในการจัดหาหนังสือ ให้บรรณารักษ์มีส่วนในการตั้งงบประมาณ ให้ซื้อครุภัณฑ์ตามความจำเป็น พิจารณาความคิดเห็นความชอบของบรรณารักษ์โดยเท่าเทียมกับอาจารย์

ประจำวิชาอื่น ๆ ให้ครูอาจารย์เสนอรายการหนังสือที่ต้องการ จัดหาหนังสือและวารสารที่มีคุณค่าทางการศึกษาให้แก่ครูอาจารย์ ส่งเสริมให้บรรณารักษ์มีความสัมพันธ์อันดีและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มโรงเรียน ให้บรรณารักษ์มีอิสระในการดำเนินงานห้องสมุด และให้บรรณารักษ์เสนอโครงการจัดกิจกรรมห้องสมุดประจำปี และความคิดเห็นระหว่างผู้บริหารกับบรรณารักษ์ต่อบทบาทที่ผู้บริหารปฏิบัติจริงแตกต่างกันทุก ๆ ด้าน สำหรับผู้บริหารศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนจังหวัดนั้น จากงานวิจัยพบว่าใช้เวลาในการบริหารงานต่าง ๆ ในศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนจังหวัดในระดับปานกลาง และคามทรศนะของหัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ ในศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนจังหวัดเห็นว่าผู้บริหารมีบทบาทค่องานห้องสมุดในระดับสูง แต่ก็ยังไม่ทราบว่าปฏิบัติงานในเรื่องใดมากนักน้อยเพียงใด เพราะจากงานวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินงานห้องสมุดประชาชน จะพบเฉพาะปัญหาต่าง ๆ เช่น เกี่ยวกับการเงินพ่วงงบประมาณน้อย การจัดสรรงบประมาณต่างจากความ เป็นจริง เกี่ยวกับบุคลากรพบว่า เจ้าหน้าที่ทำงานเพียงคนเดียว เจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้ด้านบรรณารักษ์ เกี่ยวกับการให้บริการจะพบว่าผู้ใช้ไม่พอใจบริการด้านทัศนูปกรณ์ การบริการสำหรับ เจ๊ก เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษามบทบาทที่ปฏิบัติจริงของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดด้านห้องสมุดประชาชน
2. เพื่อศึกษา เปรียบความคิดเห็นระหว่างผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดและบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจังหวัด ในบทบาทที่ปฏิบัติจริงของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดด้านห้องสมุดประชาชน

สมมุติฐานของการวิจัย

ผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดมีบทบาทที่ปฏิบัติจริงมากที่สุดในด้านบริหารงานห้องสมุด และผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดมีความคิดเห็นต่อบทบาทของตนแตกต่างจากบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจังหวัด

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาบทบาทของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด
ด้านห้องสมุดประชาชน 4 ด้าน คือ

1.1 ด้านบริหารงานห้องสมุด ได้แก่ การดำเนินการของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ในด้านการกำหนดนโยบาย แผนงาน งบประมาณ การบริหารงานบุคคล สถานที่ วัสดุครุภัณฑ์ที่เกี่ยวกับงานด้านห้องสมุดประชาชน

1.2 ด้านวิชาการห้องสมุด ได้แก่ การให้การสนับสนุนของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ด้านวิชาการของห้องสมุด เช่น ให้มีการวิจัยเกี่ยวกับงานห้องสมุดประชาชน ให้บรรณารักษ์ได้เพิ่มพูนความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ ตลอดจนเผยแพร่และประสานงานด้านวิชาการห้องสมุดกับหน่วยงานอื่น ๆ

1.3 ด้านบริการและจัดกิจกรรมภายในห้องสมุด ได้แก่ การสนับสนุนของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดในด้านการวางแผน การสั่งการ ควบคุมการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการจัดบริการที่สะดวกและมีประสิทธิภาพแก่ผู้ใช้ห้องสมุด เช่น การให้บริการพื้นฐานคือ การบริการยืม-คืน แนะนำวิธีใช้ห้องสมุด เป็นต้น และส่งเสริมการจัดกิจกรรมของห้องสมุด

1.4 ด้านหน่วยบริการห้องสมุดประชาชน ได้แก่ การให้การสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ในด้านการกำหนดนโยบายและแผนงาน เพื่อจัดหน่วยบริการห้องสมุดนอกสถานที่ เช่น หน่วยบริการห้องสมุดเคลื่อนที่ หน่วยบริการห้องสมุดประชาชนในโรงเรียน เรือนจำ และสถานที่อื่น ๆ เป็นต้น

2. กลุ่มประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

2.1 ผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ซึ่งได้แก่ ผู้อำนวยการ หรือหัวหน้าศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน หรือผู้ดำรงตำแหน่งรักษาการแทนผู้อำนวยการหรือหัวหน้าศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดทุกแห่ง จำนวน 72 คน

2.2 บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจังหวัด หรือผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้รับผิดชอบการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนจังหวัดทุกแห่ง จำนวน 72 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาบทบาทของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนดำเนินงานห้องสมุดประชาชน จากเอกสารและผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานห้องสมุดประชาชน

2. ศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นในเรื่องบทบาทของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดคองงานห้องสมุดประชาชนระหว่างผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดกับบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจังหวัด โดยใช้เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถาม

2 ชุด คือ

2.1 แบบสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

2.2 แบบสำรวจความคิดเห็นของบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจังหวัด โดยแบบสอบถามทั้ง 2 ชุด จะแบ่งเนื้อหาเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) และแบบเติมคำหรือข้อความ

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทที่ปฏิบัติจริงของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) ประกอบด้วยคำถามในเรื่องบทบาทของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน คำนงงานห้องสมุดประชาชน 4 ด้าน คือ

1. ด้านบริหารงานห้องสมุด
2. ด้านวิชาการห้องสมุด
3. ด้านบริการและกิจกรรมต่อผู้ใช้ห้องสมุด
4. ด้านหน่วยบริการห้องสมุด

นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดสอบกับผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด และบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจังหวัดกลุ่มละ 7 คน จากนั้นปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์ ภายใต้การควบคุมและให้คำปรึกษาของอาจารย์ที่ปรึกษา

3. วิธีการรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ให้ผู้ตอบพร้อมทั้งมีหนังสือขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามและซองเปล่าที่เจ้าหน้าที่วิจัยมีคดวงตราไปรษณียากร เพื่อให้ผู้ตอบส่งคำตอบกลับคืนภายในเวลาที่กำหนด

4. วิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถามมาทำการวิเคราะห์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ (SPSSX)

5. อภิปรายผล เสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบบทบาทที่ปฏิบัติจริงด้านห้องสมุดประชาชนของผู้บริหารศูนย์การศึกษา
นอกโรงเรียนจังหวัด

2. ทำให้ทราบความคิดเห็นของบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจังหวัดที่มีต่อบทบาท
ของผู้บริหารศูนย์ศึกษานอกโรงเรียน เพื่อให้ผู้บริหารตระหนักถึงความสำคัญของห้องสมุด
ประชาชน และเพื่อหาแนวทางร่วมมือแก้ไขปัญหาและปรับปรุงการดำเนินงานห้องสมุด

3. ข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยนำไป เป็นข้อมูลพื้นฐานให้กรมการศึกษานอกโรงเรียน
ใช้ในการสับมนาผู้บริหารศูนย์ศึกษานอกโรงเรียน และในการจัดอบรมบรรณารักษ์ห้องสมุด
ประชาชน

คำนิยามศัพท์

บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง บทบาทที่ผู้บริหารศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนได้ปฏิบัติจริงด้าน
งานห้องสมุดประชาชน จากการพิจารณาของบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชน
จังหวัด และผู้บริหารศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

ผู้บริหาร หมายถึง ผู้บริหารศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด